

DOCUMENT

LA TRANSICIÓ D

És el moment de revisar el nostre passat més recent, però també de començar a pensar en com preservar el nostre present. Com preservarem la memòria digital dels nostres dies? Estan els arxius preparats? Entendre el present vol dir admetre que ens trobem en un període de transició digital. Desconeixem si anem cap a un món millor o no, però la realitat digital és una realitat que viu amb força a les xarxes socials, als mercats però també a l'administració electrònica. El món dels arxius històrics no viu aliè a aquesta realitat.

Text: Joan Soler

Joan Soler i Jiménez

(Terrassa, 1975) és historiador per la UAB, paleògraf i diplomata per la Scuola Vaticana di Paleografia, Diplomatica ed Archivistica, i postgraduat en gestió de documents electrònics per la UAB. Ha treballat a l'Arxiu Administratiu de Terrassa en la implantació del sistema de gestió documental PARADÍS des de l'any 2003. Professor de Diplomàtica a la UB i de Diplomàtica medieval, moderna i contemporània a l'ESAGED, és autor de dos llibres relatius a la preservació a llarg termini dels documents electrònics: "La preservació de los documentos electrónicos", Ed. UOC, 2008, i "Del bit al logos. Preservar documents electrònics a l'Administració local", Diputació de Barcelona, 2009.

Actualment és director de l'Arxiu Històric de Terrassa.

C

Cinquanta setmanes han passat des del primer reportatge d'aquesta secció dedicada als documents més significatius que es conserven a l'Arxiu Històric de Terrassa. Cinquanta reportatges que han viatjat per totes les èpoques històriques de les quals en queda registre escrit en suports com el pergamí o el paper. Cinquanta píndoles de patrimoni documental. Tanmateix, resumir en cinquanta episodis la riquesa d'aquest patrimoni ha demanat un esforç de síntesi grandíssim. Sempre queda la sensació que alguna cosa ens ha quedat pendent.

Les fonts de coneixement, en aquest sentit, són inescrutables i així volem que ho continuïn essent. I és que des de fa temps els arxius s'han marcat el ferm propòsit de fer oblidar la idea d'un centre tancat i obscur. Res més lluny de la veritat, els arxius són centres d'accés públic, oberts i transparents on la informació no es custodia, sinó que es reutilitza; on els documents ja no són monuments, sinó propagadors de memòria; i on conservar ja no és amagar els documents al calaix per quan siguin necessaris, sinó que es troben a l'abast dels ciutadans i ciutadanes per a moltíssimes utilitats. En aquest darrer reportatge de la col·lecció parlarem dels documents del nostre passat més immediat, però sobretot dels documents del futur.

ELS ARXIVS AL DIA

La cronologia de la nostra selecció de documents ha finalitzat el 1969. Això no vol dir que no hi hagi documents posteriors, ans al contrari, n'hi ha, i n'hi ha molts. De fet el període d'una mica més de quaranta anys que va de 1970 fins al 2012 ha estat un moment especialment prolífic per a la recuperació de fons documentals.

Amb la progressiva consolidació dels serveis professionals d'arxiu a la nostra ciutat i amb la disposició d'uns equips prou competitius s'han pogut gestionar i documentar més de 7.000 metres lineals de documentació de conservació permanent. Això ens situa al nivell dels quatre arxius provincials que actualment es troben a Catalunya, i amb aquests, només darrera dels dipòsits de la Generalitat de Catalunya a Cervera i del propi Arxiu Nacional de Catalunya. La ciutat de Terrassa disposa d'un patrimoni documental imponent, tant per la quantitat com per la qualitat dels seus fons, que com s'ha demostrat en aquests reportatges, s'allarguen fins al segle IX. Parlem de prop de 200 fons documentals, descrits i ben conservats per garantir-ne la seva preservació a llarg termini però també l'accés i la seva consulta. Gestionar tot aquest patrimoni no es pot fer sense uns professionals adequats, cal molta potència en aquest sentit. La for-

mació especialitzada en arxivística i gestió documental ha rebut un impuls important aquests darrers anys, fet que ha permès una forta professionalització del sector.

UNA NOVA HISTÒRIA DE TERRASSA

Com diem, el període 1970 a 2012 pot ser documentat amb plenes garanties. A part del patrimoni documental disposem encara de la sort de les fonts orals. Les persones, els protagonistes de quaranta anys decisius en la consolidació d'un espai democràtic d'intercanvi i convivència. Però com tot procés, amb ambigüitats i desajustos. La crisi que estem vivint en l'actualitat és potser el panorama més visible del que autors com Tzvetan Todorov han mostrat com el resultat d'una mala comprensió del concepte de democràcia. Quaranta anys donen per una reflexió seriosa i aprofundida del nostre passat més immediat.

En aquest sentit des de fa un parell d'anys el Centre d'Estudis Històrics de Terrassa està promovent una nova revisió de la història de Terrassa. La seva voluntat és allargar aquesta revisió a totes les èpoques, lògicament, però també la d'afrontar el final de segle XX i el principi del segle XXI a la nostra ciutat. Sense por, perquè precisament l'exercici democràtic hauria de ser això, un exercici sense por, tot i que la societat catalana i espanyola viu, des de la Guerra Civil, la por d'una manera diferent a d'altres estats. La por encara és present en la manera de fer de molts agents d'aquesta societat.

Com diria Umberto Eco, apocalíptics alguns, que només veuen les amenaces

de les decisions preses; integrats els altres, que malgrat observar els desajustos miren d'ajustar-s'hi de la millor manera possible, sense afectar el seu entorn més immediat. Per als canvis, en definitiva. Revisar aquest darrer període de la Terrassa contemporània és una necessitat sentida.

Malgrat tot, ens trobem davant diferents problemes per afrontar aquest aspecte. La documentació existeix, la tenim ben conservada i a l'abast. Potser manquen els historiadors o potser estan massa ocupats en les altres activitats professionals que la vida els ha portat a exercir davant la impossibilitat de dedicar-se exclusivament a la seva formació inicial. És aquest un problema de base. Però en segon lloc, la progressiva manca de visió col·lectiva que la societat, cada dia més individualista, ens manifesta amb una incapacitat evident per llegir, en el cas de Terrassa, la seva pròpia ciutat. Alguns diuen que falten espais de debat, d'altres que manca la capacitat de debat i d'altres que s'ha oblidat el bon costum de debatre les coses.

CAP A UNA TRANSICIÓ DIGITAL

El món actual no és només un punctus temporum, és el resultat d'un llarg procés de canvi humà i social. Una bona prova de la possibilitat de revisar el nostre passat més immediat és l'obra de Josep Fontana, "Por el bien del Imperio" on es repassa la societat mundial des de la segona Guerra Mundial amb esperit crític, amb voluntat de millora i amb l'exigència d'una necessària justícia social. És l'obra d'un mestre, d'un historiador, no pas d'un tertulià. Aquest rigor

científic no ens hauria de fer por, ni tirar enrere. És el camí a seguir per assolir una comprensió més analítica del nostre present i per reforçar la nostra democràcia. Revisar, en definitiva, la democràcia vol dir revisar els fonaments de la nostra convivència, els quals, en l'actualitat, viuen un terratrèmol de llarg abast. Ens hem de fer forts en aquest sentit, els professionals de les ciències socials i humanes hi han de dir la seva, i els arxius han d'obrir-se més i més per oferir les fonts primàries que permeten conèixer de primera mà els perquè i les causes del nostre present.

És el moment de revisar el nostre passat més recent, però també de començar a pensar en com preservar el nostre present. ¿Com preservarem la memòria digital dels nostres dies? Estan els arxius preparats? Entendre el present vol dir admetre que ens trobem en un període de transició digital. Desconeixem si anem cap a un món millor o no, però la realitat digital és una realitat que viu amb força a les xarxes socials, als mercats però també a l'administració electrònica. El món dels arxius històrics no viu aliè a aquesta realitat. Aquesta transició es manifesta essencialment en tres àmbits: la digitalització dels fons documentals, l'accessibilitat a les fonts per via remota i la preservació dels documents que neixen digitals.

DIGITALITZAR EL QUE TOCA I BÉ

Des de fa temps que les fonts documentals s'estan digitalitzant. Es tracta d'una mesura preventiva de primer ordre: si mostrem a l'usuari la còpia digital, l'original en mal estat o en situació de fragi-

S HISTÒRICS

DIGITAL DELS ARXIUS

FITXA TÈCNICA:

Signatura: Fons #Acampadats (2011).
Datació: 18 i 20 de maig de 2011
Suport: digital.

Autor: Eduard Martín-Borregón

té sentit digitalitzar i moderar les càrregues de quantitats ingents de material, amb el seu pes en bits, perquè evitar un desajust cost-benefici i arriscar-nos a una escassa incidència.

DIFUSIÓ TELEMÀTICA

Potenciar els canals telemàtics és vital. En aquest sentit estem optant per una selecció acurada del material que es pot consultar per Internet, malgrat que de manera inexorable la societat ens està sol·licitant més i més ràpid accés telemàtic a la documentació. Això ens obligarà a disposar de portals dinàmics i potents que ens permetin oferir la nostra documentació a la manera dels portals que a nivell nacional i internacional s'estan estímulant. El portal Arxius en línia de la Generalitat de Catalunya, el portal PARES del Ministeri de Cultura espanyol o el portal Europeana a la Comunitat Europea són tres exemples ben coneguts.

Això requerirà disposar de la documentació amb una digitalització molt acurada, però també amb una descripció que permeti recuperar aquests documents, reutilitzar-los i fer-nos nostre també el concepte d'open data. Dispossem d'unes fonts d'informació que no tenen sentit si no les coneixem i les reutilitzem. Conservar per conservar ja no té cap sentit. Conservar per posar a disposició dels ciutadans i ciutadanes és l'objectiu, encara que això impliqui haver-nos d'explicar millor i més. Perquè és un fet evident que els arxius hem d'explicar-los millor que d'altres centres patrimonials pel fet que l'accés als documents no és sempre fàcil. Cal una preparació prèvia, coneixement de llatí o català antic en alguns casos, de paleografia, diplomàtica, història i altres ciències socials.

Una activitat contemplativa davant

Preservar la memòria digital del present

És inqüestionable que davant el dinamisme del món digital, conèixer de primera mà què és el que està passant, ens permetrà estar preparats en tot moment per preservar la memòria de les societats del present.

20 és que en un futur no tindrà un gran valor retrobar la documentació produïda a principis del segle XXI per mirar d'evitar situacions de crisi tan dramàtiques com les que tenim en l'actualitat?

És el vell paradigma del conèixer el passat per entendre el present i millorar en un futur. Però també el paradigma ineludible de no perdre la memòria, per no perdre la nostra raó de ser.

La memòria de les administracions públiques, però sobretot dels privats, de les iniciatives ciutadanes, de les iniciatives particulars. Això ja està succeint.

Des del 2008 han entrat a format part dels fons documentals de l'arxiu una col·lecció d'entrevistes en format digital del projecte "Combat per la llibertat" o un web -consultable en local- sobre l'escriptor Ferran Canyameres, per posar-ne un parell d'exemples.

Però si hi ha un fons que mereix una menció especial és el constituït per la col·lecció fotogràfica i audiovisual del moviment #Acampadats, mirall del moviment 15-M a la ciutat de Terrassa que l'any 2011 va remoure les consciències de la nostra ciutat durant prop de tres mesos d'activisme social al carrer i de defensa aferrissada i sense embuts d'un estat social. Aquest fons es constituïa a partir de la lliure participació de desenes de fotògrafs, periodistes, informàtics i ciutadans de tot tipus, i fou produït íntegrament en format digital. Hi ha una pregunta de fons: ¿hem de renunciar a aquestes necessitats simplement perquè se'ns conegui com a arxius "històrics"?

Els reptes d'aquesta societat digital també són els nostres.

Hi volem donar resposta.

dels documents, entenent-los com a monuments ja no té sentit. La societat no ens demana això.

PROTEGIR L'AUTENTICITAT DELS DOCUMENTS

Protegir una documentació autèntica i fiable. Aquest és un altre dels grans reptes dels arxius històrics que s'enllaça directament amb la tasca titànica de la gestió documental a les administracions i a les empreses.

En aquest sentit l'Arxiu Administratiu de la nostra ciutat ha impulsat un model capdavanter a nivell nacional, del qual l'Arxiu Històric n'és la darrera baula. Gestionar documents des de la seva fase de producció, des del moment que vénen creats, a fi i efecte de garantir-ne un ús adequat, una compilació informativa ajustada, unes formalitats necessàries en un entorn procedimentat, metòdic, però sobretot transparent, és el camí que està seguint la gestió documental.

El resultat d'aquest treball és la disposició de documents electrònics autèntics, fiables i jurídicament efectius. I la responsabilitat dels centres d'arxiu la preservació d'aquesta autenticitat a llarg termini. Conservació permanent, però sobretot accés permanent. La gestió dels documents nascuts digitals i la seva reutilització com a actius per a les organitzacions està rebent un important reforçament a partir de la publicació de normes estandaritzades com ara l'ISO 15.489 de gestió de sistemes de gestió documental o la recentíssima ISO 30.300 de gestió de sistemes documentals de qualitat.

És una responsabilitat dels centres d'arxiu la preservació segura d'aquesta documentació. En aquest sentit la definició d'arxius digitals segurs, com ara el projecte IARXIU del Consorci de l'Administració Oberta, en municipis mitjans i grans com Terrassa serà ineludible. Bo i admetent que les solucions que aporta el Cloud computing hauran de ser investigades, de la mateixa manera que les solucions de Big Data o de Business Analytics per programar projectes de mineria de dades que permetin recuperar i reutilitzar la informació entre grandíssims volums de dades i documents que tenim en format digital. Sí, el futur, i pot sonar ben estrany que es parli sense embuts d'aquesta manera des dels arxius històrics.

litat es pot conservar millor.

Aquesta pràctica s'ha anat incrementant i els arxius comencen a dotar-se de material adaptat per a la digitalització o a la captació digital. Els resultats són sempre presentats en grans quantitats i semblen poderosos.

A desembre de 2011 l'Arxiu Històric de Terrassa disposava de prop de 330.000 pàgines digitalitzades de documents històrics datables entre els segles X i XVIII. Tanmateix l'aposta a hores d'ara no és pas la digitalització massiva dels fons documentals si a darrera no hi ha una plataforma adequada que permeti la

gestió d'aquesta quantitat ingent de pàgines.

Els programes de digitalització s'estan orientant a la qualitat. D'aquesta manera es realitzen menys còpies digitals, però de documentació que es considera més rellevant a l'hora de permetre la comprensió d'un període històric. Menys còpies, sí, però de més qualitat. Es trien formats més òptims per a la seva conservació a llarg termini però també per facilitar-ne el seu ús per part dels usuaris. No es poden plantejar projectes de digitalització sense un estudi previ d'impacte en l'usuari; cal demostrar que